ދިވެހިރާއްޖޭ ހައިކޯޓް
ދިވެހިރާއްޖެ

ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތް

- ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު: 2023/HC-B12/74
- އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް: ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް
- އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ފަރާތް: ޢަލީ ޝިފާޒު، (އެޑްރެސް ސިއްރުކޮށްފައި)
- މައްސަލައިގެ ބާވަތް: ދަޢުވާ ލިބިގަތުމަށާއި ކުރަކާ ހުކުމް ބަލައިގަތުމަށް ނުކުތުގެދިޔަންވުމުގެ ދިފާޢުގެދިގެން ނިންމި ނިންމުން

މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިސް:

ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ސަނީޙް ޢަބްދުﷲ

ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދު

ފަނޑިޔާރު ދިޔާނާ ފަހުމީ

ނިމުނު ތާރީޚް: 14 ޖުމާދަލްއޫލާ 1445 / 28 ނޮވެންބަރު 2023

ހައިކޯޓުގައި ފޮނުވައިފައި ޤަޟިއްޔާ ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވުނު ތާރީޚް: 28 ރަބީޢުލްއާޚިރު 1445 / 12 ނޮވެންބަރު 2023

އިސްތިއުނާފުކުރެވުނު ނިންމުން:

- ނަންބަރު: (ނަންބަރު ސިއްރުކޮށްފައި)
- ނިންމި ތަން: (ކޯޓު ސިއްރުކޮށްފައި)
- ބާވަތް: ދަޢުވާ ލިބިގަތުމަށާއި ކުރެވޭ ޚުކުމް ބަލައިގަތުމަށް ނުކުރެވިގެންވުމުގެ ދިފާޢުގެވެގެން ނިންމި ނިންމުން
- ހުށަހެޅުނު ތާރީޚް: 21 އޮގަސްޓު 2019
- ނިމުނު ތާރީޚް: 13 ޖަނަވަރީ 2021

އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް

ތަމްސީލު ކުރީ:

ޑެޕިއުޓީ ޕްރޮސިކިއުޓަރ އިބްރާހީމް ނާޝިދު

ޑެޕިއުޓީ ޕްރޮސިކިއުޓަރ އާމިނަތު ޝާޒާ ނަސީރު

އިސްތިއުނާފު ރައްދުވި ފަރާތް

ޢަލީ ޝިފާޒު، (އެޑްރެސް ސިއްރުކޮށްފައި)

ތަމްސީލު ކުރީ:

އިބްރާހީމް ރަޝީދު / ލ.ފޮނަދޫ، ލޯޔަރގެ

ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 121 ވަނަ މާއްދާ

ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ސަނީޒް ޢަބްދުﷲގެ ރައުޔު

މައްސަލައިގެ ތައާރުފު:

1. މިއީ، (ޤާޟީ ސިއްރުކޮށްފައި) (މީގެފަހުން "ދަރު ޤާޟީ")ގެ ނަންބަރު (ނަންބަރު ސިއްރުކޮށްފައި) ޤަޟިއްޔާ (މީގެފަހުން "އިސްތިޢުނާފުކުރެވޭ ނިންމުން") އަކީ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އުޞޫލާ ޚިލާފަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްކަމަށްބުނެ އެ ނިންމުން އިސްތިޢުނާފުކުރުމަށް އެދި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ (މީގެފަހުން "އިސްތިޢުނާފުކުރާ ފަރާތް" ނުވަތަ "ދައުލަތް") ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅުއްވުން ބަލައިފައިވާ ޤަޟިއްޔާއެކެވެ. މި ޤަޟިއްޔާގައި އިސްތިޢުނާފަށް ރައްދުވާ ފަރާތަކީ (އެޑްރެސް ސިއްރުކޮށްފައި)، ޢަލީ ޝިފާޢު[1] (މީގެފަހުން "އިސްތިޢުނާފަށް ރައްދުވާ ފަރާތް" ނުވަތަ "ޢަލީ ޝިފާޢު") އެވެ.

މައްސަލައިގައި ކަންހިނގާފައިވާގޮތް:

2. 23 ނޮވެމްބަރު 2016ގައި ހިނގި ހާދިސާއަކާ ގުޅިގެން، ޤާނޫނު ނަންބަރު 12/2009 (ކުޑަކުދިންނަށް ޖިންސީ ގޯނާކުރާ މީހުންނަށްދޭ ޚާއްސަ އަދަބުތަކާބެހޭ ޤާނޫނު)ގެ 3 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާ ޚިލާފަށް، އެ މާއްދާގެ (ނ)ގެ ދަށުން، ޢަލީ ޝިފާޢުގެ މައްޗަށް ކުޑަކުއްޖެއްގެ ހަށިގަނޑުގައި ޖިންސީ ނިޔަތުގައި އަތްލުން ފަސްތުގައި ޢަމަލުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާކުރައްވައި، އެ ޤާނޫނުގެ 21 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފަށް، އެ މާއްދާގެ (ނ)ގެ ދަށުން ކުޑަކުއްޖަކާ ޖިންސީ ޢަމަލެއް ހިންގުމުގެ ނިޔަތުގައި، އެ ކުއްޖާ ހުންނަ ގެއަށް ނުވަތަ އެ ކުއްޖާ އޮވެގެންވާ ހުރި ތަނަކަށް ވަދެގަތުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާ ޢަލީ ޝިފާޢުގެ މައްޗަށް ދައުލަތުން އުފުލާފައިވެއެވެ.

---

[1] ދރކ ނަންބަރު (ސިއްރުކޮށްފައި)

3. ބުނެވުނު ދަޢުވާތައް އެ ކޭހުގައި ބަލަމުންދިޔަ ޤަޟިއްޔާގެ އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގައި އަދި ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުންތަކާއި ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. އެގޮތުން މި މައްސަލައިގެ ބޭނުމަށް ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުން ތިރީގައިވަނީއެވެ.

"ދަޢުވާލިބޭ އަދި ޝިހާދުއާ ބަޔާންތަކުގެ ގޮތުން "އިންޓެލެކްޗުއަލް ޑިސެބިލިޓީ ވެސް ބޮޑުވެއަރާ ފުރިހަމަވާސް" ނަމަކަށްކަމާ ބައެއްތަ ހުކުން ފަރާތަކަށް ދަޢުވާލިބޭ ދައުލަތުން ކަންފަށާ ދަރުއާޖާ މިދިޔަމުއްދަތު އަދި ދަރުއާޖާގައި ކަރުނާ ރައްޔިތު ބަލައިގަތުމަށް ސިޓީއެގެ ބަލާފަރާތުގެ ގޮތުން ކަނޑައަޅާ ނޫނެވެ."

4. އަދި މި ހުށަހެޅުމާގުޅިގެން ދައުލަތުން ރައްދުދީފައިވަނީ މައްސަލައިގައި ދިފާޢު ކުރިއަށްގެންދާގޮތު ގޮތެއް ނިންމުމުގެ ކުރިން ބަލިގެ ހާލަތު ޑޮކްޓަރަކަށް ދައްކައި ރިޕޯޓެއް ތައްޔާރުކުރުމަށްފަހު، ޚަޞްމުންގެ ހެކިބަސް ނަގައި، ޝަރީޢަތުގައި މުޝާވަރާކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމަށްފަހު ގޮތެއް ކަނޑައަޅައިދިނުމަށެވެ.

5. އެއަށްފަހު، ދަށު ކޯޓުން 17 އޮކްޓޫބަރު 2019 ގައި އަދި ޝިހާދުގެ ސިއްޙީ ގޮތުން ދައުލަތާ ބަލައިގަނެވޭތޯ މީހެއްކަން ކަށަވަރުކުރުމަށްޓަކައި އިންދިރާ ގާންދީ މެމޯރިއަލް ހޮސްޕިޓަލް އިން ފޮނުވުމަށް އެސެސްމަންޓަށް ހުށަހެޅުމަށް އަމުރުކޮށްފައިވެއެވެ.[2] އެއަށްފަހު، އަދި ޝިހާދުގެ ފަރާތުން އިންދިރާ ގާންދީ މެމޯރިއަލް ހޮސްޕިޓަލްގެ 02 (ދޭއް) ސިޓީ ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ.

6. ބުނެވުނު ސިޓީތަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށް، އަދި ޝިހާދުގެ ބަލި ހާލަތު ބަލާ ޑޮކްޓަރު ކޭހަށް ހާޒިރުކޮށް ހުށަހެޅުމަށް ނެގުމަށްފަހު، މި ހުށަހެޅުމާގުޅިގެން އިސްތިޢުނާފުކުރެވޭ ނިންމާފައިވަނީ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ.

"މި ހުށަހެޅުމާގުޅިގެން އިންދިރާ ގާންދީ މެމޯރިއަލް ހޮސްޕިޓަލް އިން ހަމަޖައްސާ ޓެސްޓް އެސެސްމަންޓަށް އަންގާރަ 19 ނޮވެންބަރު 2020މ. ދުވަހު އިންދިރާ ގާންދީ މެމޯރިއަލް ހޮސްޕިޓަލް އިން ދޫކޮށްފައިވާ ސިޓީގައި އަދި ޝިހާދުގެ ކިބައިގައި ސިޓީގެ ބަޔާންކުރެވިގެންވާ އިންޓެލެކްޗުއަލް ޑިސެބިލިޓީ (intellectual Disability) ހިމާ ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ބަލިތަކެއްވާކަމާ އަދި

[2] ދަށު ކޯޓުގެ ނަންބަރު (ސިއްރުކޮށްފައި) ކޯޓު އަމުރު

ޝިފާޢު އަށް ޖެހިފައިވާ މި ބަލީގެ ސަބަބުން އަދި ޝިފާޢު ކުރަ ކުރުގެ ގޮތުގައި ބެލުވާ އަމަލުގެ ބާވަތާއި ނަތީޖާ އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ވިސްނައިގަތުމަށް ނުކުޅެދިދާނެ ކަމަށާއި، ކުރުގެ އަމަލުގެ ގޮތުގައި އަދި ޝިފާޢު ގެ ބަލިހާލަތު ބެލި ޑޮކްޓަރ ބުނެފައިވާތީ، މި މައްސަލާގައި ދަޢުވާލިބޭ އަދި ޝިފާޢު އަޔާ މި މައްސަލާގައި ދަޢުލަތުން ކޮށްފައިވާ ދެ ދަޢުވާ ލިބިގަތުމަށް ނުކުޅެދިގެންވާ މީހެއްގެ ގޮތުގައި ނިންމައިދީފައެވެ."

7. މި ނިންމުމާމެދު ހިތްހަމަނުޖެހިގެން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން މި ނިންމުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފުކުރެއްވީއެވެ. މިއީ އެގޮތުން ބެލި އިސްތިއުނާފީ ދަޢުވާއެވެ.

އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާ

8. އިސްތިއުނާފުކުރެވި ނިންމުން ނިންމާފައިވަނީ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އުޞޫލުތަކާ ޚިލާފަށްކަމަށްބުނެ، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން އެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފަށް ކުރުމަށް 01 (އެކެއް) ނުކުތާ ހުށަހަޅައި އެނުކުތާއާމެދު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި ވާހަކަ ދައްކާފައިވެއެވެ. އެގޮތުން ހުށަހެޅި ނުކުތާއަކީ؛

8.1. ޤާނޫނު ނަންބަރު 12/2016 (ދިވެހި ޖިނާއީ ޤާނޫނު)ގެ[3] 121 ވަނަ މާއްދާގެ މަފްހޫމާ ޚިލާފަށް މި މައްސަލަ މަދަނީ މިންގަނޑުން ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެކަމަށް ނިންމާފައިވާތީ ކަމަށްބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން އެދޭގޮތް:

9. މި މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ ޤާނޫނު ނަންބަރު 12/2016 (ދިވެހި ޖިނާއީ ޤާނޫނު)ގެ 121 ވަނަ މާއްދާގެ މަފްހޫމާ ޚިލާފަށް އަދި ޝިފާޢުގެ ނަފްސާނީ ޙާލަތު އެނގޭތޯ ހެޔޮބުއްދީގެ ހެކިބަސް ހޯދުމާ ނުލައި

[3] މިގެފަހުން ދިވެހި ޖިނާއީ ޤާނޫނު ކަމަށް ބުނެފައި

ކަމަށް ކަސްޓަމަރާދިނުމުގައި، މި މައްސަލައާ ދޭތެ ކޯޓުން އަލުން ބަލައި ފައިސަލާކުރަނިވި ޙުކުމެއްކުރަންޖެހޭ މައްސަލައެއްކަމަށް ކަސްޓަމަރުގައި، މައްސަލަ ދޭތެ ކޯޓަށް ތަބާވިޔުމަށްދިނުމުގައި އަންގާކަމެވެ.

ހައިކޯޓުގެ ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި ދެފަރާތުން ދެއްކި ވާހަކައިގެ ޚުލާޞާ

10. އިސްތިއުނާފު ނުކުތާގެ ތަފްޞީލުގައި ދައުލަތުން ބުނެފައިވަނީ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 121 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތުން ދައުވާ ލިބިގަތުމަށާއި، ކުރިއާ ބުނެވުނު ބަލައިގަތުމުން ނުކުތާދިރުވުމުގެ ދިފާޢުގެ ދަށުން ދިފާޢު ޝަރީޢަތުގެ އެއްވެސް މަރުޙަލާއެއްގައި ހުށަހަޅައިދިނުމަކީ ކޯޓުގެ އަމިއްލަ އިޚްތިޔާރުގައި ނުވަތަ ދައުލަތުގެ އެދުމުގެމަތިން އޭނާއާ ބެހޭގޮތުން އެ ދައުވާ ބަލައިގަންނަވާން ޖެހޭކަން ކަނަވަރުކުރުމަށްޓަކައި ކޯޓުން ކަސްޓަމަރާ ތަނަވުން ދުޅަކާ އެގޮތުން ތަޙުޤީޤީ ބޮޑުކަން ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތަށް ކޯޓުން އަމިއްލަ ނިޔަތުން ނަގާނުލާނެކަމަށާއި، މި މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަރާތުން ޝަރީޢަތް އަދި ސިފައިފައި ދައުވާ ލިބިގަތުމަށާއި، ކުރިއާ ބުނެވުނު ބަލައިގަތުމަކީ ނުކުތާދިރުވުމާ ފަރާތުގެއްކަން ކަނަވަރުކުރުމަށްފައިވާކަމަށެވެ. އެގޮތުން މި މައްސަލައިގައި ދަރު ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް ނިންމުމަށްގޮތް ނިންމުމުން ނިންމާފައި ސަމާލުކަމާ ނަތީޖާގެ ބަދަލުގައި ވަކި ގޮތް އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ނިންމާފައިވާ އެ ތަރުޖަމާ ނެތި ކަމަށެވެ. އަދި ސިފައިފައި އިންޒާރުކޮށްދީ ދޭސްދިއުމަށް ހުރި ޖެހިއްޖެކަމަށެވެ. އެ ބަޔަށް ހުރި ޖެހިއްޖެ މައްސަލައިގައި މަސްހޫރު އެއްގޮތަކަށް ނުކުތާކަމަށެވެ.

11. އިސްތިއުނާފު ނުކުތާގެ ޖަވާބުގައި އަދި ސިފައިގެ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ ދަރު ކޯޓުން ދޭނެކަމާ އެއްޗެހިކަމުގައި ހުރިހާ ޖެހިއްޖެ ނިޔަތުން އެއްފަހަރު ތަޙުޤީޤު ނުނިމި ސިފައިގެ ބޮޑުކަމާ އޮތް ކޯޓަށް، ދަރު ކޯޓަށް ހާޒިރު ވަކިގޮތަކަށް ނިޔަތުގެ ހުރިހާ ސިފައިގެ ބޮޑު ނިޔަތެއް އަދި ސިފައިގެ ހުރިހާ ނިޔަތުގެ ހުރިހާ ނުޖެހިއްޖެކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން، ބޮޑު ވަކި ފަރާތުން ނިޔަތުގެ ހުރިހާ ބޮޑު ނިޔަތް ހުށަހެޅިކަމަށެވެ. މައްސަލައިގައި ދަރު ކޯޓުގައި ވަކިގޮތުގެ ހުރިހާ

ނެގި އިރު، މެޑިކަލް ޓޫރިޒަމުން ދައުލަތާ ހިއްސާނުކުރާކަމަށް ބެލިނަމަވެސް، އެ ޓޫރިޒަމުން ދައުލަތަށް ހިއްސާކޮށްދެއްވާކަމަށެވެ. އަދި ހަޤީޤަ ސުވާލުކުރެވުނުކަމުން ތިބިފައިނުވާކަމަށް ދައުލަތުން ބުނި ނަމަވެސް، ދެފަރާތަށްވެސް ހަމަހަމަ ފުރުޞަތު ލިބިދީފައިވާކަމަށެވެ.

އިސްތިއުނާފުކުރައްވާ ފަރާތުން އެދޭގޮތް:

12. ދަށު ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުން ބަދަލުކުރެއްވުމަށްޓަކައި ފަދަ ޤާނޫނީ ސަބަބުތައް ނެތްކަމަށް ކަނޑައަޅައިދެއްވުމަށް އެދިލާފައެވެ.

ޝަރީޢަތުން ފާހަގަކުރެވުނު ކަންތައްތައް

13. މި މައްސަލައިގައި އެދިފައިވާ ސުވާލަކީ އިސްތިއުނާފުކުރެވުނު ނިންމުން ނިންމާފައިވަނީ ޖިނާއީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 121 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފަށްތޯއެވެ.

14. ޖިނާއީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 121 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތުން ދައުވާ ލިބިގަތުމުގައި، ކޯޓަށް ދޭން ބަޔާނެއްގަތުމަށް ނުކުތްފަރާތްތަކުގެ ދިފާއުގެ ދަށުން ދިފާޢު ޝަރީޢަތުގެ އެއްވެސް މަޢުލޫމާތުގައި ހުށަހަޅައިދިނުމަށް ކޯޓުގެ އަމުރެއް އިޢުލާނުގައި ނުވަތަ ދައުލަތުގެ އެދުމުގެމަތިން ޤާނޫނީ ސިއްރިއްޔަތުން އެ ދައުވާ ބަޔާންކޮށްފައިވާ މީހަކަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ތަފާތު މެޑިކަލް އެކްޓިވިޓީއާއި ދައުވާ ލިބޭ ކޯޓުން އަދާލަތުގެ ނިޒާމުގައި ބަހައްޓާފައިވާކަމުން އެ ނިޒާމް ބެލެހެއްޓުމުގެ ކަންތައްތައް ކޯޓުން އަދާކުރާ ގޮތް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[4] އަދި އެ އަދާލަތު ނިޒާމް ބެލެހެއްޓުމުގެ ކަންތައްތައް ހަމައެކަނި ބަލާ ކޯޓުގެ ފާހަގަކުރެވުނު ކޯޓަށް އެ ނިޒާމްބެލެހެއްޓުން ހަވާލުކޮށްފައިވެއެވެ.

15. އިންޑިއާ ގާނޫނީ ފުލުހުންގެ ރާއްޖެތެރޭގެ ދައުލަތުގެ ބެލެހެއްޓުމުގެ ނިޒާމްބެލެހެއްޓުން ހަވާލުކޮށްފައިވާ ކޯޓަށް ވުމާއި ދަށު ކޯޓަށް ހަވާލުކުރުމުގެ އެ ޚިދުމަތްތަކާ ބެހޭ ދަށު ކޯޓަށް ހަޖިބަރު ޤާޟީންނަށް

[4] (ކޯޓުގެ ނަން ސިއްރުކޮށްފައި)ގެ ނަންބަރު (ނަންބަރު ސިއްރުކޮށްފައި) ކޯޓު އަމުރު (17 އޮކްޓޫބަރު 2019)

ހެކިބަސް ނަގާފައިވާކަން މައްސަލައިގެ ލިޔެކިޔުންތަކުން ފެންނާން އެބައޮތެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން، ޝާހިދުގެ ހެކިބަސް ނެގުމުގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަށް ސުވާލުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ލިބިފައިވާކަމަށް އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބުނެފައިވާއިރު، ދެފަރާތަށްވެސް ހަމަހަމައަށް ފުރުސަތު ލިބުނުކަމަށް އިސްތިއުނާފު ދައުލަތާ ފަރާތުން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

16. މި މައްސަލައިގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ސިއްޙީ ލިޔުންތަކަށް ބަލާއިރު، އިންދިރާ ގާންދީ މެމޯރިއަލް ހޮސްޕިޓަލުން 19 ނޮވެންބަރު 2019 ގައި ދޫކޮށްފައިވާ ލިޔުމުގައިވަނީ އަލީ ޝިފާއުއަށް އިލެކްޓްރޯއެން ސެފަލޮގްރަފީ ހުންނަމިނަށްކަމަށެވެ.[5] އަދި ސައިކޮލޮޖިކަލް އެސެސްމަންޓެއް ހަދައި އަލީ ޝިފާއުގެ ހާލަތު ވަޒަންކުރުމަށެވެ. އެއަށްފަހު، 21 ނޮވެންބަރު 2019 ގައި އެ ހޮސްޕިޓަލުން ދޫކޮށްފައިވާ ލިޔުމުގައިވަނީ ސައިކޮލޮޖިކަލް އެސެސްމަންޓެއް ހަދާފައިވާކަމާއި، އެ އެސެސްމަންޓުން ސާފުކޮށް އަލީ ޝިފާއުގެ އިންޓެލެކްޗުއަލް ޑިވެލޮޕްމަންޓަލް ޑިސްއޯޑަރ ހުރުން ފާހަގަކޮށްފައިވާކަމާއި، އަލީ ޝިފާއުއަށް ދާއިމީކޮށް މި ބާވަތުގެ ސަޕޯޓް އެހީތެރިކަން ބޭނުންވާނެ ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.[6] ބޭނުންވުން ދިރިއުޅުމަށްވެސް، ޒުވާނުކަމުގައި ދިރިހުރި ގުޅިގެންވާ (ސައިކޯތެރަޕިސްޓު) ތަޢާރުފުކޮށްފައިވާ ދީ ލިޔުމެވެ.

17. މި ލިޔުންތަކުގައި، އެއީ ޑޮކްޓަރު އެޕޮއިންޓްމަންޓުގެ ރިކުއެސްޓެއްކަން ބަޔާންކޮށް، މައި ސުރުޚީއެއްގެ ގޮތުގައި "ޑޮކްޓަރު އެޕޮއިންޓްމަންޓް ރިކުއެސްޓް" މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައި ނުހުރެމަވެސް، އެއީ ޑޮކްޓަރު އެޕޮއިންޓްމަންޓް ހެދުމަށް ކުޅެން ހާޒިރުވާ އަދުލާ ގުޅޭގޮތުން ހުރަހެއް ލިޔުންތަކުން އިސްތިއުނާފު ކުރާފަރާތުން ދޭހަނުވެއެވެ. އެއީ، އެފަދައިން ހުށަ އެޕޮއިންޓްމަންޓުގެ ހުށަހެޅި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ލިޔުންތަކަށް ބަލައި އެލިޔުންތަކަކީ ބަދަލުނުވާ ލިޔުންތަކެއް ނޫނެވެ.

---

[5] Electroencephalogram was done but found to be normal. Patient is advised a psychological assessment for further evaluation and assessment of his current condition.

[6] Electroencephalogram was done but found to be normal. In addition, a psychological assessment was done on 18th November 2019 which showed clear evidence of the presence of Intellectual Developmental Disorder with associated features of anxiety and emotional difficulties. On clinical assessment Mr.Shifau would require monitoring and assistance in occupational and social functioning throughout life.

އުޅުނުކަމުން، މި ލިޔުންތަކަށް އިސްތިއުމާލުކުރާ ފަރާތަކުން ވިޔަފާރިކުރުން، މި މައްސަލައާ ގުޅިގެން ބަލާއިރު ކުރުވިފައިވާ ގޮތަކީ އެގްރިމެންޓަށް ރިޢާޔަތް އިސްތިއުމާލުކުރާ ފަރާތަށް ވިޔަފާރިވާކަމުގައި ދެކެމެވެ.

18. ހަމައެފަދައިން، މި ލިޔުންތަކުގެ ތަޢާރުފުކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި ދަށު ކޯޓުން ހުކުމްކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި މި ހުކުމުގެ ހުރިހާ މައްސަލައެއް އިސްތިއުމާލުކުރާ ނިންމުމުގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ އަންނަނިވި ފަދައިންނެވެ.

"މި ހުރަހެއްމަކުގެ އިންޑިއާ ގާނޫނީ ދުސްތޫރީ ޕްރޮވިޝަން އިން ހަމަޖެހިފައިވާ ގޮތުން އެގްރިމެންޓަށް އެއްފަރާ 19 ނޮވެންބަރު 2020މ. ދުވަހު އިންޑިއާ ގާނޫނީ ދުސްތޫރީ ޕްރޮވިޝަން އިން ތަރުތީބުވާ ސިފަގައި އަދި ޝަރީޢަތުގެ ކިބައިގައި ސިފަކުރާ ބައެއްކަމުގައިވާ އިންޓެލެކްޗުއަލް ޑިސެބިލިޓީ (intellectual disability) ކިޔާ ބައެއްގެ ހުރިހަމަވުން ބައްޓަންކުރެވިފައިވާ އާއި އަދި ޝަރީޢަތް އަދި ޖެހިފައިވާ މި ބަލީގެ ސަބަބުން އަދި ޝަރީޢަތް ކަމަކު ހުރުމަށް ގޮތުގައި ބޮޑުވާ އަދަބުގެ ބާވަތައް ނަތީޖާ އުސޫލުތަކާއި ގޮތުގައި ވިސްނައިގަތުމަށް ނުކުޅެދުންތެރިކަމާއި، އަދި ކުރުގެ އަދަބުގެ ގޮތުގައި އަދި ޝަރީޢަތް ހިނގި އަދަބު ހުކުމްތަކުރުމަށްކަމާއި މި ބަލީގެ ސަބަބުން ބާރެއް ހިންގުމަށް ނުކުޅެދުންތެރިކަމާއި އަދި ޝަރީޢަތުގެ ބަލިހާލަތު ބެލި ޚިލާފަށް ބޮޑުވެފައިވާކަމާ، މި މައްސަލާގައި ދައުލަތަށްބޭ އަދި ޝަރީޢަތް އަޅާ މި މައްސަލާގައި ދައުލަތުން ކޮށްފައިވާ ދީ ދަޢުވާ ލިބިގަތުމަށް ނުކުޅެދުންތެރިކަމާ ދިމާވާ ގޮތުގައި ނިންމައިދީފިމެވެ."[7]

19. މި ނިންމުމަށާއި ހުރަހެއްފައިވާ ލިޔުންތަކަށް ބަލާލުމުން ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުން ބާޠިލުކުރަން ފެނިވަޑައިގަތް ފަރާތްތަކުގެ އަމިއްލަ ވިސްނުމުގެ މައްޗަށް ނިންމަވާއި، ހެކިތަކު އެގްރިމެންޓާއެއްގައި ދީފައިވާ ހުކުމާއި ހުރަހަގާފައިވާ ލިޔުންތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްގެންކަން ސާފުވެއެވެ.

20. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އަބްދުލްވާސިޢު މުޙައްމަދު ޤަޟިއްޔާގެ[8] 48 ވަނަ ޕެރެގްރާފުގައި ވާފަދައިން ޤާނޫނުޖިނާއީގެ[9] 62 ވަނަ މާއްދާގެ ބޭނުމަށް ހުކުމަށް ތަޢާރަފުކޮށްފައިވާ ގޮތަކީ

[7] ނިންމުމުގައި 19 ނޮވެންބަރު 2020 ޖެހިފައިވާ އިތުރު ޙުކުމުގެ ކޮޕީގައި ބަޔާންވެއެވެ. ތަރުޖަމާކޮށްފައި 19 ނޮވެންބަރު 2019.

[8] ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު 2023/HC-B12/6

[9] ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/2014

އެގްޒެމްޕްޝަނަކީ، ޚިދުމަތްތަކުގައި ދެމިހުރި ޢަސްކަރީއަކަށް ހުރިހާ އެގްޒެމްޕްޝަންއަކަށް ވީހިނދު، އަދި މިއީ ޤާނޫނުލްޢުޤޫބާތުގެ 52 ވަނަ މާއްދާގެ ބޭނުމަކީ ބަލާއިރުވެސް، ޤާނޫނު ތަސްދީޤުކުރެވިފައިވާ ގޮތަކަށް އުސޫލުން ޢިއްޒަތްތެރިން، މި މަސްއޫލިއްޔަތު ހިފެހެއްޓުމުގައި ދިފާޢީ ބަލަބަޔާ އެދިވަނީ ޢަސްކަރިއްޔާ (ސައިޓާޓިކިސްޓުރް) ކަމަށްވާތީ، އަދި މި ޢަސްކަރިއްޔާ އިން ފުރަތަން އަހަރު 2014 ގެ ޝަރުޢީ ބަލިހާލަތު ދެނެގަނެ ދައުލަތުން އަންނަ ޢަސްކަރީކަމަށް ވީހިނދު،[10] އަހަރު ޝަރުޢީ ސިވިލް ހާލަތު ކަނޑައެޅުނުކުރުވާކަމަށް ދައުލަތުން ހުކުމްކާ ބަރުސްގައި އެއްވެސް ގައިޢަރެއް ހުރިކަމުގައި ނުދެކެމެވެ. މިގޮތުގައިވެސް، މި ހާލަތުގައި އަހަރު ޝަރުޢީ ސިވިލްގެ ހާލަތު ދައުލަތުން ހުކުމްކާ ފަރާތުން "ކަނޑައެޅު" ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި، ބޭނުމިއްކަމަކަ ޢަސްކަރީގެ އެގްޒެމްޕްޝަންކާއި ފުރަތަމަ މަރަކީ މީހަކަށްދީން ނިންމާކަމުގެ.

21.އިސްތިއުނާފު ބަޔާނާ ފަރާތުގެ ފެންނަލާ އެގްޒެމްޕްޝަންއާއި ދެކެވޭން ހުކުމްކުރުމާ ލިޔުންތަކަށްބަލާއިރު، އިސްތިއުނާފު ބަޔާނާ ފަރާތުގެ ކިބައިގައި، އިންޓަރނޭޝަނަލް ޖެނެރަލް ސުޕްރީމް ހުށަހެޅި 2014 ގައި ދެންގެނުމަކުރާކާއި، އަދި އެބާރާތަކީ، ފެޔަ އުފުލާނެ މިސާލުގެ އެކިފަރާތަކުން ޢާންމުނެއް ބޭނުންވާ އަދި ފައިޤުން ބޭނުން ބަޔާނުންކޮށްދީފައިނުވާ ކަމާއިއްބަލާއިރު، އަދި އެބަހީ ހުރިހާކަން ދެނެގަނެވުމުގެ، މުޤޭރިޒ މަރުޙަލާކަށް އެބަހީ ހުރިހާކަން ފުރަތަމަކުރުމުގެ ޢަސްކަރީ ޢިންޒިހާރު، އާދެ ފެހުން ބޮޑު ބެއްލުންވެސް، ފައިޤުން ބޭނުން ކުރާނަމަ، އެ ޖެނެރަލް ސުޕްރީމް ހުރި މިއަދުރުގައި ހިފެހެއްޓޭނެ ބަހާރުތަކާއި ބާރުފުލުމަށްހާވީހާކަމުގައި ދެކެވިގޮތުން، ހުރިހާ ބަނދަރު ކިބަތު ކަރެއްދުކުރާނެ މަސްއޫލިއްޔަތު ހަވާލުކުރުމަށް ބޭނުންވާ ނަޒަރުން، އެބަހީ މާލޫމު ހުރި ދަޢުވާ ބޭނުމިއްހާދަރާމަކަށް އިސްތިއުނާފުކާނާ ބަޔާނާ ބަހާނާ ހަދާނެ ނިމިފައި، އެއީ ހުކުމްކޮށް ބޭނުމަކަށްކޮށްފައި އުސޫލު ޢަމަލުކުރުމަށް ދެކެމެވެ.

[10] އިންދިރާ ގާންދީ މެމޯރިއަލް ހޮސްޕިޓަލްގެ ޗިޓުގައި (19 ނޮވެންބަރު 2019) ފާހަގަކޮށްފައިވޭ.
[11] އިންދިރާ ގާންދީ މެމޯރިއަލް ހޮސްޕިޓަލްގެ ޗިޓުން (19 ނޮވެންބަރު 2019) އަދި (21 ނޮވެންބަރު 2019)

22. މި މައްސަލައިގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ލިޔުންތަކަށް ބަލާއިރު، ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 121 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފަށް ހިނގާފައިވާ އެއްވެސް ކަމެއް ފާހަގަވާން ނެތެވެ. އަދި މި މައްސަލާއީ ދައުލަތުން އުފަންކޮށްފައިވާ މައްސަލައަކަށްވީހިނދު، އިސްތިއުނާފުކުރެވޭ ނިންމުން ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 121 ވަނަ މާއްދާއާ ނުވަތަ އެމާއްދާގެ މަޤްޞަދާ ޚިލާފުވާގޮތަށް ދައުލަތުން ޝަރީޢަތަށް ސާބިތުކުރެވިފައިނުވާތީއެވެ. އެހެންކަމުން، މި މައްސަލައިގައި ދައުލަތުން އެދިފައިވާ ފަދައިން، އިސްތިއުނާފުކުރެވޭ ނިންމުން ނިންމާފައިވަނީ އަދި ޝަފާފުގެ ނަޒާހަތާ ޚިލާފު އުސޫލަކުން ކަމުގެ ހެކިބަސް ހުރިހާ ނުލައި ކަމަކާއި، މި މައްސަލައަކީ ދަށު ކޯޓުން އަމުރުން ބަލައި ފައިސަލާކުރައްވާ ހުކުމަށްފަހު މައްސަލައެއްކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެ ކަމަކަށް ނުދެކެމެވެ.

ނިންމަން ފެންނަގޮތް

23. ބުނެވިދިޔަ ކަންކަން އެފަދައިން ހުރުމުން، (ކޯޓުގެ ނަން ސިވިލްކޯޓްފައި)ގެ ނަންބަރު (ނަންބަރު ސިވިލްކޯޓްފައި) ގެ ސިޔާސަތުގައި ދައުވާ ލިބިގެންމަކަން ނުކުމެދިޔަކަމުގެ ދިފާޢުގެ ކުރެވުނު ނިންމާފައިވާ ނިންމުން ބާޠިލު ކުރަންޖެހޭކަމަށް ޤާނޫނީ ސަބަބެއް ނެތްކަމަށް ކަނޑައަޅަންފެނެއެވެ.

ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދުގެ ޚިޔާލު

24. މި މައްސަލައިގައި ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ޝަރީފް ޢަބްދުﷲގެ ޚިޔާލަށް ތާއިދުކުރަމެވެ.

ފަނޑިޔާރު ޢިޔާޒް ފަހުމީގެ ޚިޔާލު

25. މި މައްސަލައިގައި ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ޝަރީފް ޢަބްދުﷲގެ ޚިޔާލަށް ތާއިދުކުރަމެވެ.

ޙުކުމް:

ދެންފަހެ، ބަޔާންކޮށްދިޔަ ސަބަބުތަކަށް އެހެން ހުކުމުން، (ކޯޓުގެ ނަންބަރު ސިވިލްކޯޓުކޭސްފައި)ގެ ނަންބަރު (ނަންބަރު ސިވިލްކޯޓުކޭސްފައި) ޤަޟިއްޔާގައި ދަޢުވާ ލިބިގެންވާފަރާތާއި ކުރުވޫ ޙުކުމް ބަލައިގަތުމަށް ނުކުތުމުގެ ދިފާޢުގެ ނިންމުމުން ބޭނުން ކޯޓަށް ވަކިކުރި ނިންމަވުމުގައި ކަށަވަރުކަމާއި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި މި ޤަޟިއްޔާ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އިއްތިފާޤުން ޙުކުމް ކުރެއްވީމެވެ.

މި ޤަޟިއްޔާ ބަލައި ޙުކުމް ކުރީ:

ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދު

ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ޝަރީފް އަބްދުﷲ
(ރިޔާސަތު)

ފަނޑިޔާރު ދީބާނާޒް ފަހުމީ

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓު
މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ